

Povratak Rusije na svjetsku pozornicu

Davor Boban

Teritorijalno najveća zemlja na svijetu već više od dva desetljeća nije svjetska supersila. Nakon gubitka tog statusa zbog poraza u Hladnom ratu, Rusija je dugo bila okrenuta rješavanju unutarnjih problema

Urušavanje Carstva

Teritorijalno najveća zemlja na svijetu već više od dva desetljeća nije svjetska supersila. Nakon gubitka tog statusa zbog poraza u Hladnom ratu od svoga ideološkog neprijatelja SAD-a, Rusija je dugo bila okrenuta rješavanju unutarnjih problema. Potreba da se transformira politički sustav, a potom i rat koji je izbio na Kavkazu sredinom devedesetih godina paralizirali su međunarodnu djelatnost zemlje. Ruski su državnici bili svjesni da je SAD ostao jedina supersila, ali unatoč tome nisu napustili snove o velikom povratku na svjetsku pozornicu. Te je snove oživio Vladimir Putin kad je došao na vlast početkom 2000. godine. Nastojeći ponovno osnažiti državu, pokrenuo je duboke reforme i u unutarnjoj i u vanjskoj politici i tako zaustavio proces slabljenja ruske države. Kako bi Rusiji vratio položaj jednog od najvažnijih svjetskih igrača, morao je otpočeti reverzibilne procese kojima bi Rusija opet stekla makar ograničenu sferu utjecaja u svome neposrednom okruženju. Vraćanje utjecaja u okruženju bilo je posebno važno zato što je raspad SSSR-a 1991. za Putina i dio ruskih elita bio geostrateška katastrofa u kojoj nije samo izgubljena Istočna Europa nego i vlastita država.

Poraz u Hladnom ratu donio je Sovjetskom Savezu gubitak na svim razinama. U roku od dvije godine, od 1989. do 1991, izgubio je vlast nad Istočnom Europom koja je bila njegova interesna sfera, raspao se Varšavski pakt, njegov vojnopolitički savez, te je na kraju nestao i on sam kao država. Rusija je bila njegova najvažnija nasljednica. Zauzela je njegovo mjesto stalne članice Vijeća sigurnosti UN-a, njegova diplomatska

Davor Boban, viši znanstveni asistent na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Nedavno mu je objavljena knjiga *Polupredsjednički sustavi Rusije i Poljske* (2011). E-pošta: dboban@fpzg.hr

predstavništva, članstvo u međunarodnim organizacijama, ali nije imala ni političku, ni vojnu, ni ekonomsku moć kao SSSR. Premda je činila najveći dio teritorija i imala većinu stanovništva, Rusija nije zadržala ulogu koju je u međunarodnim odnosima imao SSSR. Osim gubitka interesne sfere i vojnopolitičkog saveza preko kojih je održavana sovjetska moć, važniji razlog za to bili su unutarnji događaji. Teška politička i gospodarska kriza onemogućavala je održavanje vojne moći na nekadašnjoj

Vraćanje utjecaja u okruženju bilo je posebno važno zato što je raspad SSSR-a 1991. za Putina i dio ruskih elita bio geostrateška katastrofa u kojoj nije samo izgubljena Istočna Europa nego i vlastita država

razini te pariranje Zapadu s kojim bi mogla ostvarivati svoje vanjskopolitičke interese. Uvidjevši da je nastao drukčiji raspored snaga, rusko je vodstvo moralo promijeniti svoje ciljeve u međunarodnim odnosima. Ruski predsjednik Vladimir Putin odobrio je u lipnju 2000. novi koncept ruske vanjske politike. U njemu se naglašava da je "najviši prioritet vanjske politike Rusije zaštita interesa pojedinca i društva". Da bi se to ostvarilo, treba "postići čvrst i prestižan položaj u svjetskoj zajednici koji potpuno odgovara interesima Ruske Federacije kao svjetske sile i kao jednoga od najutjecajnijih središta suvremenog svijeta". Potrebno je, nadalje, "utjecati na opće svjetske procese s ciljem formiranja stabilnoga, pravednog i demokratskog svjetskog poretka", stvarati "povoljne vanjske uvjete za stabilan razvoj Rusije, razvoj gospodarstva, povećanje životnog standarda stanovništva, uspješno provođenje demokratskih promjena" te stvaranje "dobrosusjedskog pojasa oko granica Rusije". Premda ti ciljevi nisu nelegitimni, politika koja je vođena kako bi se oni ostvarili dovela je Rusiju u sukob sa Zapadom i SAD-om. Ti su sukobi često bili slični onima iz vremena Hladnog rata kada su dvije supersile nastojale kontrolirati svjetske procese i pritom su se međusobno interesno ugrožavale. Ipak, ruska vanjska politika u suvremeno doba naglasila je jednu dimenziju jače nego prije – ekonomiju. Ideologija nije potpuno izgubila važnost, Moskvi je ostala vrlo važna i briga za postizanje vanjske sigurnosti, ali je nadalje porasla važnost ekonomskih interesa zemlje. Takva je orijentacija pokazala da je vanjska politika Moskve u Jeljcinovo, a pogotovo u Putinovo doba bila mnogo pragmatičnija nego prije.

Dva razdoblja ruske vanjske politike

Ruski Ustav u središte političkog sustava stavlja predsjednika države. Njegova moć proizlazi iz prevlasti nad premijerom i vladom te iz povoljnijeg položaja u odnosu prema parlamentu. Ustav propisuje da predsjednik utvrđuje osnovne smjernice unutarnje i vanjske politike te, posljedično, vezuje premijera i

ministra vanjskih poslova za svoje odluke. Od proglašenja neovisnosti Rusije prije dvadeset godina do danas vanjska politika zemlje može se podijeliti na dva razdoblja: na razdoblje prije dolaska Vladimira Putina na vlast i na razdoblje poslije toga. Razlog takve podjele jest važnost Putina u ruskoj politici, najprije kao predsjednika države, a potom kao premijera. U spomenuta dva razdoblja razlikovali su se procesi oblikovanja i provođenja vanjske politike, koji nisu bili rezultat promjene Ustava nego različite moći koju su Jeljcin i Putin imali u praksi. Tako je prvih osam godina postojanja neovisne ruske države obilježio kaos koji je dobrim dijelom proizlazio iz učestalih sukoba Jeljcina i njegovih političkih protivnika. Rusija je, osim toga, imala i uobičajene teškoće koje prate svaku zemlju u tranziciji prema demokraciji i tržišnom gospodarstvu te određene posebnosti koje su tu tranziciju činile još mučnijom. To se ponajprije odnosilo na čečenski rat koji je počeo 1994.

Britanski politolog i stručnjak za Rusiju Richard Sakwa dijeli rusku vanjsku politiku tijekom Jeljcinove i Putinove vladavine na razdoblja idealizma, pragmatizma i novog realizma. Prva dva razdoblja obuhvaćaju vladavinu predsjednika Borisa Jeljcina i njegova tri ministra vanjskih poslova: Andreja Kozirjeva, Jevgenija Primakova i Igora Ivanova. Rusija je u tom razdoblju pokušala odrediti svoj novi položaj u međunarodnoj zajednici koji se naslanjao na Gorbačovljevo "novo razmišljanje". U drugom razdoblju, koje je počelo dolaskom Jevgenija Primakova na čelo ruske diplomacije 1996, Rusija je nastojala ostvariti svoje interese u međunarodnoj zajednici pragmatičnim ponašanjem u kojemu se pojavila čežnja da ponovno bude svjetska sila. Treće je razdoblje počelo s Putinom. U njemu je veći naglasak stavljen na ruske gospodarske interese, ali i na približavanje Zapadu.

Britanski politolog i stručnjak za Rusiju Richard Sakwa dijeli rusku vanjsku politiku tijekom Jeljcinove i Putinove vladavine na razdoblja idealizma, pragmatizma i novog realizma

U literaturi o ruskoj vanjskoj politici i međunarodnim odnosima postoje i drukčije podjele razdoblja u kojima se oblikovala i provodila ruska vanjska politika. Thorun razlikuje četiri razdoblja: dva se vezuju za vladavinu Jeljcina, a dva za vladavinu Putina. Premda svaki od njih ima navlastita obilježja po kojima se međusobno razlikuju, primjetna je i određena sličnost među njima. Prvo i treće razdoblje – odnosno početna razdoblja Jeljcinove i Putinove vladavine – obilježili su oslanjanje na Zapad i želja za suradnjom sa SAD-om i Europom. No nakon tih razdoblja vanjska se politika oba predsjednika mijenja, postaje neovisnija i udaljava se od Zapada. Taj je zaokret bio rezultat želje da ruski položaj u svijetu bude značajniji nego što je u tim trenucima bio, ali i razočaranja Zapadom zbog njegova odnosa prema Rusiji. Posebice je to bilo vidljivo tijekom Putinove vladavine

kada se Rusija nastojala približiti SAD-u nudeći mu suradnju, ali je američka reakcija na to razočarala Moskvu.

Prvo razdoblje od 1992. do 1993/1994. Thorun naziva dobom "liberalnih ideja". Sadašnje ruske elite to bi razdoblje vjerojatno smatrale dobom ruske geostrateške naivnosti jer je, kako Thorun naglašava, u njemu dominirao stav tadašnjih ruskih vlasti o benignom karakteru međunarodnih odnosa nakon svršetka Hladnog rata. Ruske su vlasti tada smatrale da Rusija i Zapad dijele i zajedničke interese i zajedničke vrijednosti te da je Zapad zainteresiran pomoći Rusiji. Takav se stav ruskog vodstva ubrzo mijenja pa razdoblje od 1993/1994. do 2000. Thorun naziva vremenom u kojemu prevladava geopolitički realizam.

Dolazak Vladimira Putina u Kremlj 2000. početak je razdoblja pragmatičnoga geoekonomskog realizma u ruskoj vanjskoj politici

U njemu ruske elite napuštaju stav o benignom karakteru međunarodnog okruženja i prihvaćaju uvjerenje da je on zapravo kompetitivan te da Rusija u njemu mora ostvariti ravnopravan status s drugim silama. Imajući na umu stanje u kojemu je zemlja tada bila, takav je stav ruskih elita bio nerealna želja. Naime, sve do 1999. ruski BDP iz godine u godinu se smanjivao, broj stanovnika je opadao za milijun godišnje, a vojska je bila sve slabija. Slab položaj Rusije u međunarodnim odnosima najzornije pokazuju ratovi u Jugoistočnoj Europi u kojima je Rusija veći dio vremena bila na srpskoj strani, ali je istodobno bila nemoćna da se aktivno suprotstavi Zapadu. Na dan kada je u ožujku 1999. počela vojna akcija NATO-a protiv SR Jugoslavije, ondašnji ruski premijer Jevgenij Primakov zrakoplovom je letio u službeni posjet Washingtonu. Čuvši tijekom leta da je počelo bombardiranje Jugoslavije, naredio je da se zrakoplov okrene i vrati u Rusiju. Ruske su vlasti time izrazile svoj prosvjed zbog vojne akcije NATO-a na Balkanu, ali osim slanja promatračkoga vojnog broda u Jadransko more više su napora ulagale u to da prisile Miloševića da pristane na dolazak međunarodnih vojnih snaga na Kosovo nego što su aktivno podupirale Jugoslaviju. Raskorak između želja ruskih elita i stvarnosti tada je vjerojatno bio najveći u posljednjih dvadesetak godina.

Stanje se mijenja početkom novog tisućljeća. Promjena elita u zemlji, jačanje gospodarstva i nova vanjska politika stvorili su uvjete da se ruske želje počnu ostvarivati. Dolazak Vladimira Putina u Kremlj 2000. predstavlja oštru razdjelnicu u odnosu prema prethodnom razdoblju, pa je to za Thoruna početak razdoblja pragmatičnoga geoekonomskog realizma u ruskoj vanjskoj politici. Putin je takvim vanjskopolitičkim djelovanjem lakše ostvarivao ruske interese nego što je to bio slučaj devedesetih godina kada se nije mogla voditi jedinstvena vanjska politika. Zbog sukoba izvršne i zakonodavne vlasti, kao i zbog izostanka koordinacije u oblikovanju i provođenju politike, Rusija tada nije imala dovoljno jaku ulogu u međunarodnoj zajednici te je popuštala Zapadu na gotovo svim važnijim područjima među-

narodnih odnosa. Zbog nemogućnosti da stabilizira politički sustav i da se ustale politički procesi u zemlji koji bi bili obilježeni suradnjom i konsenzusom između izvršne i zakonodavne vlasti te zbog ovisnosti o stranoj financijskoj pomoći, ruska je vanjska politika bila gotovo neučinkovita. Bivši ruski protivnici gotovo su nesmetano ostvarivali svoje interese po svijetu, dok je Rusija bila blokirana. Jedino joj je bilo prepušteno da čini što želi u unutarnjoj politici. Zapad se jasno odrekao bilo kakve uloge u oba čečenska rata, jer je Čečenija tretirana kao unutarnje rusko pitanje. Bez obzira na kritike rata u toj ruskoj republici, zapravo se ništa nije činilo kako bi se Moskvu prisililo da odustane od vojne akcije. Putin je taj trend ruskog slabljenja u svijetu prekinuo. Rusko vodstvo s Putinom na čelu zauzima stav da se položaj velike sile mora "zaraditi" odgovornom vanjskom politikom te da se ona mora prilagoditi stvarnom stanju u međunarodnim odnosima. Kompetitivnost se u tom razdoblju u Rusiji, prema Thorunu, ne shvaća više samo kao obilježje geopolitičkog natjecanja za sfere utjecaja nego i ekonomske sfere. Izvozom nafte i plina ruski je utjecaj porastao, budući da je najveći uvoznik ruskog plina Europska Unija. Uvoze ga i Bjelorusija i Ukrajina te je, pogađajući se oko povoljnije cijene plina s njima, Rusija nastojala ostvariti svoje interese, poglavito tako da te dvije zemlje jače uvuče u svoju sferu utjecaja.

Novo razdoblje kulturnoga geostrateškog realizma počinje 2004. kada ruske elite uvode dodatni element u kreiranje vanjske politike u obliku vrijednosnog sustava. Rusija se shvaća kao zemlja koja ima jedinstven identitet i koja ne treba nastojati ostvariti dobre odnose samo sa SAD-om nego i s drugim zemljama. Novo samopouzdanje često je dovodilo Rusiju u politički sukob sa SAD-om, jer je američka vanjska politika pod Bushevom administracijom značajno ugrožavala ruske geostrateške i ekonomske interese. Rusi su se pokušali nametnuti kao samosvjesna i ponovno probuđena sila koja ima jedno od najistaknutijih mjesta u svjetskoj politici, ali realnost je bila drukčija. Ipak, potrebno je naglasiti da ruska vanjska politika i njezina ponovno probuđena samosvijest nisu stremile onakvom sukobu sa Zapadom i Amerikancima kakav je postojao tijekom Hladnog rata. Naprotiv, Putin se od svog dolaska na vlast nastojao približiti SAD-u i europskim zemljama. Izrazio je jasnu spremnost za suradnju s SAD-om nakon terorističkog napada 11. rujna 2001, a 2002. potpisan je i novi sporazum Moskve i Washingtona o nastavku smanjenja nuklearnog arsenala. Rusija se približila i Europskoj Uniji, sklapajući s njom nove ugovore o suradnji. Ipak, takva politika "iz Rusije s ljubavlju" nije donijela očekivane rezultate zbog neminovnog sukoba interesa te zemlje i Zapada. Dva su glavna područja na kojima su se sukobi očitovali: "blisko" i "daleko" inozemstvo.

Ruska vanjska politika prema pojedinim područjima svijeta

Ruske političke elite razlikuju "blisko" i "daleko" inozemstvo. "Blisko inozemstvo" je prostor bivšega Sovjetskog Saveza gdje Rusija ima posebne interese da osigura nacionalnu sigurnost i ostvari ekonomske ciljeve. Premda Zapad pokušava uči na to područje, Rusija ga nastoji očuvati samo za sebe stvaranjem regionalnih organizacija u kojima želi imati dominantnu ili makar

prominentnu ulogu. Takve su organizacije Zajednica neovisnih država, nastala 1991. nakon raspada Sovjetskog Saveza, Pakt o kolektivnoj sigurnosti, Euroazijska ekonomska zajednica, Šangajska zajednica za suradnju. Ruska politika prema tom prostoru formalno se temelji na konceptu koji Moskva naziva "multi-

Ruske političke elite razlikuju "blisko" i "daleko" inozemstvo. "Blisko inozemstvo" je prostor bivšega Sovjetskog Saveza gdje Rusija ima posebne interese da osigura nacionalnu sigurnost i ostvari ekonomske ciljeve

lateralna diplomacija". Prema njemu, sve zemlje članice trebaju zajedno sudjelovati u donošenju odluka. No ruski politolog Andrej Zagorski primjećuje da je često posrijedi samo deklaratorno pozivanje na multilateralizam odnosno suradnju, jer Moskva često djeluje ili jednostrano ili sklapa dvostrane sporazume s pojedinim članicama tih organizacija. Takav se multilateralizam s regionalne razine reflektira i na globalnu. Kad je bipolarna podjela svijeta nestala, Rusija ju je nastojala zamijeniti multilateralnošću u kojoj će ona biti jedan od najvažnijih svjetskih aktera – "koncert svjetskih sila" trebao bi spriječiti američku dominaciju. Kako bi u tome uspjela, tvrdi Zagorski, Rusija poseban naglasak stavlja na Vijeće sigurnosti UN-a u kojemu ima mjesto stalne članice s pravom veta. Zagorski smatra da je ta ruska taktika rizična zato što SAD i njegovi saveznici često djeluju mimo Vijeća sigurnosti, a ostale zemlje, uključujući Rusiju, ne mogu učiniti ništa da to spriječe.

U proteklih dvadeset godina Rusija je bila suočena s izazovima na nekoliko područja u "bliskome" i "dalekom" inozemstvu: u Jugoistočnoj Europi, Ukrajini i pojedinim dijelovima Azije. Na svim tim područjima njezini su interesi kolidirali s interesima Zapada. U Jugoistočnoj Europi Rusija se smatrala glavnim srpskim saveznikom, premda vlasti u Srbiji i u Bosni i Hercegovini odnosno u Republici Srpskoj nisu bile zadovoljne njezinim popuštanjem Zapadu. Popuštanje je pak bilo izraz nemoći da se aktivnije uključi u politiku u tom dijelu Europe, ali i ovisnosti o pomoći Zapada. Rusija nije imala ni vojnu snagu kojom bi učinkovito zaprijetila bivšim ideološkim suparnicima, pa su operacije NATO-a u Bosni i na Kosovu bile praćene verbalnim osudama ruskih vlasti, ali ne i učinkovitom akcijom. Drugo područje ruskoga vanjskopolitičkog interesa jest Kavkaz. Nakon dva rata u Čečeniji, Rusija je fokusirala svoju pozornost na Gruziju. Odmetnute pokrajine Abhazija i Južna Osetija, koje su do početka devedesetih godina imale autonoman status unutar Gruzije, nakon ukidanja takva statusa sukobile su se s vlastima u Tbilisiju. Stanje u toj zemlji bilo je nakon toga slično stanju u Srbiji gdje su se kosovski Albanci nastojali odcijepiti i proglasiti vlastitu državu. No dok su Abhazi i Oseti uspjeli steći kontrolu nad svojim teritorijem, a ruska je vojska bila zadužena za čuva-

nje mira među zaraćenim stranama, kosovski Albanci su sve do 1999. bili pod kontrolom Beograda. Kada je ta kontrola prestala, Albanci su proglasili neovisnost 2008, čemu se Rusija usprotivila, a Zapad je podržao novu državu na Kosovu. Nekoliko mjeseci poslije izbio je kratkotrajni rusko-gruzijski rat u kojemu je ruska vojska izbacila gruzijsku iz dvije pobunjene pokrajine, koje je potom priznala kao neovisne države. Zapad i gotovo cijeli svijet – s iznimkama Nikaragve, Venezuele i Naurua – nisu prihvatili to proglašenje neovisnosti. Ipak, ruska je logika u Abhaziji i Južnoj Osetiji bila slična logici Zapada na Kosovu. Razlika je bila samo u tome što su se interesi Rusije i Zapada razlikovali na Kosovu i Kavkazu. NATO je jasno davao do znanja da želi primiti u članstvo Ukrajinu i Gruziju, ali dotad ponižena Rusija nije htjela trpjeti zapadnjačko posezanje za onim što je smatrala svojom sferom interesa. Poraz proruskog kandidata Viktora Janukoviča na predsjedničkim izborima u Ukrajini 2004. bio je i posljednji veliki poraz što ga je Rusija doživjela od Zapada u svome "bliskom inozemstvu". U ukrajinske predsjedničke izbore 2004. Moskva se uplela izravno kako bi poduprla Janukoviča. Osim deklarativne potpore Janukoviču, Moskva je optužena i za trovanje njegova prozapadnog protukandidata Juščenka. Janukovič je izgubio izbore, ali je zbog gubitka popularnosti nesposobnog predsjednika Juščenka i nove ruske pomoći u izbornoj kampanji pobijedio na predsjedničkim izborima 2010. i potom jače vezao Ukrajinu za Rusiju. Slično natezanje sa Zapadom Rusija nije htjela prihvatiti i na Kavkazu. Moskva nije imala nikakva interesa da zaštiti pravo na samoodređenje dva mala naroda, Abhaza i Oseta, koji u Gruziji zajedno imaju oko 200.000 pripadnika, ali je prihvatila retoriku kakvu stalno koristi i Washington u svojim vojnim intervencijama po svijetu – zaštita ljudskih prava, ljudskih života, mira, slobode i sl. Akciju u Gruziji Rusija je tako opravdala zaštitom Oseta i Abhaza od vlasti u Tbilisiju te je, po-

Rusija je pod Putinom vodila aktivnu vanjsku politiku i u "dalekom inozemstvu". Dok u "bliskom inozemstvu" prvenstvo ima jačanje nacionalne sigurnosti, u "dalekom inozemstvu" prevladavaju ekonomski interesi

put Washingtona na Kosovu, svoje priznanje neovisnosti dviju novih malih država opravdavala agresijom središnjih vlasti. No pritom nije uspjela svoju akciju i priznanje neovisnosti dvije male države učiniti prihvatljivima i ostatku svijeta. Osim Rusije, Abhaziju i Južnu Osetiju priznale su još samo tri zemlje, dok je Kosovo dosad priznalo 77 zemalja.

Rusija je pod Putinom vodila aktivnu vanjsku politiku i u "dalekom inozemstvu". U toj je aktivnosti nastojala ostvariti čvršću suradnju s Europskom Unijom, ali i s nekim nedemokratskim

zemljama. Dok u "bliskom inozemstvu" prvenstvo ima jačanje nacionalne sigurnosti, u "dalekom inozemstvu" prevladavaju ekonomski interesi. Pritom je opet dolazila u interesnu koliziju sa Zapadom i SAD-om. Razlike u interesima i ciljevima vidljive su na primjerima Libije, Sjeverne Koreje i Irana. Na početku vojne intervencije NATO-a u Libiji u ožujku ove godine, Putin se žestoko obrušio na tu akciju. Odbio je bilo kakvo strano upletanje u unutarnje poslove jedne neovisne zemlje, pravdajući to poštovanjem suverenosti i volje libijskog naroda. U travnju je u Kopenhagenu sarkastično primijetio da bi sve monarhije na Bliskom istoku mogle biti ugrožene vanjskom intervencijom jer ne odgovaraju konceptu demokratskog oblika monarhije kakav postoji u Danskoj. NATO-ovu intervenciju u Libiji nazvao je "križarskim pohodom" i time došao u sukob i s predsjednikom Medvedevom koji je tu izjavu nazvao neprihvatljivom. Bez obzira na njezinu prihvatljivost ili neprihvatljivost, Rusija je u opasnosti da izgubi poslove izvoza oružja u Libiju u vrijednosti od nekoliko milijardi dolara, a koje je Gadafjev režim sklopio s Moskvom. Ruski politolog Aleksander Pikajev pokazuje da je sličan ekonomski interes Rusija imala i u pokušajima da se riješe krize sa sjevernokorejskim nuklearnim naoružanjem i iranskim nuklearnim programom. Moskva je u prvoj polovici devedesetih prekinula suradnju sa Sjevernom Korejom u razvoju njezina nuklearnog programa, ali je zaključila da zauzvrat nije dobila ništa – bila je isključena iz rješavanja sjevernokorejskog problema i nije dobila mogućnost da sudjeluje u izgradnji nuklearnog reaktora za civilne potrebe u toj zemlji koji je SAD ponudio Pjongjangu kao ustupak za odustajanje od nuklearnog programa. Ruska reakcija na takvo ponašanje SAD-a bila je nevoljkost da surađuje s Washingtonom u kasnijem rješavanju iranskoga nuklearnog problema. Ekonomski interes Moskve bio je toliko jak da je Rusija surađivala s Iranom u izgradnji njegova nuklearnog reaktora i nije htjela odustati od toga, kako je zahtijevao Washington. Usto je odbijala da se iranski problem stavi pred Vijeće sigurnosti sve dok se 2006. i sama nije razočarala ponašanjem Irana koji je nije uvjerio da njegov nuklearni program ima isključivo civilni karakter.

Osim sukoba interesa Zapada i Rusije, jedno je područje postalo prilično upečatljivo zbog njihove suradnje. To je područje Afganistana, koje je dospjelo u žarište zanimanja nakon napada na SAD 11. rujna 2001. Rusija je i ranije pomagala protutalibanski Sjeverni savez koji je kontrolirao mali dio sjeveroistočnog Afganistana. Nakon što je krajem 2001. SAD pokrenuo napad protiv talibanskog režima, Putin je odmah ponudio svoju pomoć u borbi protiv terorizma, dopuštajući čak da Amerikanci stacioniraju svoje vojne baze u Srednjoj Aziji. S vremenom je ta podrška SAD-u slabila te su prošlogodišnju američku najavu postupnog povlačenja iz Afganistana Rusi pozdravili, želeći da se Amerikanci napokon maknu iz te regije. Moskva sada želi dodatno učvrstiti svoju ulogu u Afganistanu jačanjem odnosa s tom zemljom. Prošle je godine otpisala afganistanski dug od 12 milijardi dolara i najavila velika ekonomska ulaganja u tu zemlju.

Zaključak

Iz reakcija Moskve na akcije Zapada u njezinu neposrednom okruženju i u različitim dijelovima svijeta mogu se nazrijeti dva

je vrste problema. Prvi je problem vezan za skupinu zemalja koje čine neposredno okruženje Rusije, a koje uključuje zemlje bivšega Sovjetskog Saveza te zemlje i regije koje se nalaze u blizini njezinih granica, poput Srednje Europe i Afganistana. Bilo kakva vojna prisutnost Zapada na tom području izaziva rusku nervozu koja proizlazi iz bojazni za vlastitu sigurnost. Protivljenje Moskve ulasku srednjoeuropskih zemalja u NATO 1999, a potom i triju baltičkih zemalja 2004, proizlazi iz njihove geografske blizine Rusiji zbog koje bi NATO i SAD bili bliže ruskim granicama. Protivljenje Moskve vojnim akcijama u Libiji i potencijalnom napadu na Iran rezultira pak dobrim dijelom iz bojazni da bi ruski gospodarski interesi mogli biti ugroženi, ali i iz suprotstavljanja tomu da se izvana narušava suverenost pojedinih zemalja.

Dvadeset godina nakon raspada Sovjetskog Saveza Rusija nema više onakav utjecaj na bivše sovjetske republike kakav je imala ranije. No on se tijekom Putinove vladavine ipak povećao u odnosu prema devedesetim godinama. Moskva je napustila Brežnjevljevu doktrinu ograničene suverenosti država koje se

Moskva je napustila Brežnjevljevu doktrinu ograničene suverenosti država koje se nalaze u njezinoj sferi utjecaja, ali je istodobno Zapadu nametnula svojevrsnu rusku verziju Monroeove doktrine prema kojoj je postsovjetski prostor dio njezine sfere utjecaja u koju ne dopušta pristup nikome drugom

nalaze u njezinoj sferi utjecaja, ali je istodobno Zapadu nametnula svojevrsnu rusku verziju Monroeove doktrine prema kojoj je postsovjetski prostor dio njezine sfere utjecaja u koju ne dopušta pristup nikome drugom. Zapad je uspio "preuzeti" Srednju i dio Istočne Europe, ali ne i taj dio svijeta. Osim tri baltičke zemlje i djelomice Moldavije, sve su ostale zemlje trenutačno izgubljene za Zapad. Pokušaji da se Ukrajina i Gruzija uključe u NATO neslavno su propali zahvaljujući odlučnim ruskim protuakcijama. Osim izravnih vojnih akcija na Kavkazu, Moskva je općenito počela zveckati oružjem kako bi pokazala svijetu da njezina vojna moć opet jača. Tijekom Putinova predsjedničkog mandata obnovljene su patrolne vojnih bombardera TU-95 i TU-160 po Atlantiku i Pacifiku, poput onih u sovjetsko doba, nastavljena je obnova vojne sile izgradnjom interkontinentalnih raketa s nuklearnim bojnim glavama "Topolj", a obnovljena je i proizvodnja najvećega ratnog zrakoplova na svijetu TU-160. Premda ju je pad ekonomske moći devedesetih godina udaljio u mogućnosti održavanja koraka sa Zapadom u razvoju i modernizaciji vojne sile, Rusija je odlučna da taj trend zaustavi i tako ojača svoju sigurnost i ulogu u svijetu.

Suradnja Rusije s različitim nedemokratskim državama u svijetu danas je često bolja od suradnje tih država sa Zapadom. Ipak, pogrešno je misliti da samo Rusija održava srdačne veze s njima. Neki su zapadni državnici gotovo čekali u redu da ih primi Gadafi kako bi dogovorili izvoz roba i usluga tvrtki iz svojih zemalja u Libiju. Hipokrizija u oblikovanju i provođenju vanjske politike ne postoji samo u Rusiji, ali "fasadna demokracija" u toj zemlji prikladniji je okvir za uspostavljanje bliskih veza s različitim diktaturama u svijetu od liberalno-demokratskih sustava zapadnih zemalja. Čak i ako zažmire na jedno oko kako bi ostvarile kakvu političku, vojnu ili ekonomsku korist suradnjom s nekom nedemokratskom državom, ipak moraju makar donekle paziti na raspoloženje javnog mnijenja u svojim zemljama i neprestance balansirati između postizanja koristi i zahtjeva za poštivanjem ljudskih prava u svijetu. Rusija to ne mora činiti zbog vrlo jednostavna razloga: kako će jedna zemlja zahtijevati uspostavu demokracije u drugoj zemlji ako ni sama nema demokraciju? Kako će ta zemlja zahtijevati bolje poštivanje ljudskih prava u nekoj diktaturi ako ni sama ne poštuje ljudska prava svojih građana? Napokon, zašto ne bi i sama koristila vojnu silu u postizanju svojih vanjskopolitičkih ciljeva ako to čine i demokratske države? Premda su to povoljni uvjeti za uspostavu suradnje s mnogim nedemokratskim državama u svijetu, Rusija ima jedan hendikep koji joj ograničava manevarski prostor – izgubila je Hladni rat i još uvijek nije *al pari* sa SAD-om. Sve dok se to ne dogodi, ako se uopće dogodi, njezini će vanjskopolitički postupci biti ograničeniji od američkih, a i više će ovisiti o međunarodnom rasporedu snaga nego njezin najvažniji suparnik.

Literatura

- Light, M. (2005). Foreign Policy. U: White, S., Gitelman, Z., Sakwa, R. (ur.), *Developments in Russian Politics* 6. Durham: Duke University Press, str. 221-240.
- Pikayev, A. A. (2009). Russia's attitude towards nuclear non-proliferation regimes and institutions: An example of multilateralism? U: Wilson, R., Elana T. S. (ur.), *The Multilateral Dimension in Russian Foreign Policy*. London i New York: Routledge, str. 69-82.
- Sakwa, R. (2008). *Putin: Russia's Choice*. London i New York: Routledge.
- The Foreign Policy Concept of The Russian Federation* od 28. lipnja 2000. <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm> (pristupljeno 15. lipnja 2011)
- Thorun, Ch. (2009). *Explaining Change in Russian Foreign Policy: The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct towards the West*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Wilson R., Elana, T. S. (2009). Key features of Russian multilateralism. U: Wilson, R., Elana, T. S. (ur.). *The Multilateral Dimension in Russian Foreign Policy*. London i New York: Routledge, str. 1-20.
- Zagorski, A. (2009). Multilateralism in Russian foreign policy approaches. U: Wilson, R., Elana, T. S. (ur.). *The Multilateral Dimension in Russian Foreign Policy*, London i New York: Routledge, str. 46-57. ■